

INTERVJU**POBEDIĆEMO KAD
PONUDIMO
ALTERNATIVU**

Čisto principijelne norme, ne mogu da promene situaciju. Problem je u društvenom i političkom ponašanju. Mafijaški model ne funkcioniše, ali se ne naziru njegove alternative

Intervju sa Pjetrom Grasom, vrhovnim javnim tužiocem Palerma

EZDESETOGODIŠNJI

Pjetro Graso, od jula 1999. vrhovni javni tužilac Palerma, 25 godina se bori protiv Koza Nostre, a u jutro 6. maja 1980. godine, kada su dvojica plaćenih ubica likvidirala predsednika regije, Pjersantija Matarelu, bio je dežuran u tužilaštvu. Tom likvidacijom stavljena je tačka na proces rekonstrukcije koji je mogao da dâ sjajne rezultate. Graso je bio i »tajni« sudija u mega procesu vođenom protiv »koski« tokom osamdesetih i lično je potpisao presudu. Osim toga, bio je savetnik u komisiji za borbu protiv mafije na čijem je čelu najpre bio Đerardo Kjaramonte a potom i Lučano Violante. Radio je sa Đovanijem Falkoneom u Ministarstvu pravde, a nakon što je Falkone ubijen, u nacionalnom tužilaštvu za borbu protiv mafije zajedno sa Pjer Luidijem Vinjom. Sada je jedan od mogućih kandidata za Vinjinog naslednika, premda o tome ne želi da govori.

Njegov otac Gabriele bio je jedini funkcioner opštinske vlasti u Palermu koji se nije svrstao ni među pristalice Đovanija Đoje ni među one koji su podržavali Salva Limu, iako su u to vreme svi upravnici opštinskih odeljenja morali da se zakunu na vernost jednom od ove dvojice moćnih političara, važnih funkcionera Demohrišćanske stranke.

Pietro Graso nikada se ne razdvaja od dva predmeta, jednog srebrnog upaljača i jednog zelenog kupona bording karte za Alitalijin let datiran 22. maja 1992. godine. Oba su vezana za Đovanija Falkonea. »Ne dajem ti ovaj upaljač na poklon«, rekao mi je Falkone dok mi ga je pružao, »rešio sam da prestanem da pušim. Neka bude kod tebe, molim te da ga sačuvaš. Ako jednog dana budem propušio vratićeš mi ga.« Ali taj dan nije nikada došao. Osim upaljača, Graso čuva i kupon Alitalijine bording karte za let Rim-Palermo, dan pre atentata na Falkonea (od podmetnute bombe kod skretanja za Kapači poginuli su Falkone, njegova supruga i još troje ljudi iz pratnje). Graso je trebalo da se vrati zajedno sa Falkoneom, ali se to nije desilo jer je Falkone morao da sačeka svoju suprugu koja je imala važan sastanak u ministarstvu.

Graso je, kao i Falkone, ubeden da Koza Nostra i njeni saradnici predstavljaju zid koji ne treba oboriti, već preskočiti. Polako i strpljivo. O samom sebi i metodu koji primenjuje u istrazi kaže: »Ja sam reka koja polako dubi svoje korito«. Između onih koji misle da mafiju treba uhvatiti za glavu, odnosno početi od političkog i ekonomskog nivoa i onih koji smatraju da treba pre svega obratiti pažnju na bazu i biti veoma oprezan, Graso predlaže »treći put«. »Daću vam prilično plastičan opis. Rekao bih da mafiju želim da uhvatim za gušu, kako bih prekinuo snabdevanje kiseonikom koji joj je neophodan.«

LIMES: Nedavna istraživanja pokazala su da je isprepletenost mafije, institucija i građanskog društva sve veća. Vi ste u svojoj knjizi *Nevidljiva mafija* predskazali da će doći do legalizacije Koza Nostre po američkom modelu. Dokle se stiglo sa tim?

GRASSO: Jedan od najvažnijih konstitutivnih elemenata sicilijanske mafije jeste izuzetna kontrola teritorije. Rekao bih da je to njena najvažnija osobina, po tome se mafija razlikuje i postaje jedinstvena pojava u svetu. Osim toga, Koza Nostra ima i svoj »narod« koji mora da poštuje precizna pravila. Upravo po tome se ona razlikuje od kriminalnih organizacija *sui generis*. Profit je, bez obzira o kom je kriminalnom sistemu reč, razlog njihovog postojanja. Naravno da je i delovanje Koza Nostre vezano za akumulaciju novca. Ali njeni ciljevi su mnogo širi, ona želi da bude sastavni deo sistema ekonomske, političke i finansijske vlasti. To se pre svega odnosi na Siciliju, ali se mafijaška mreža proširila i na druge delove Italije, kao i na inostranstvo. Ona ima još jedno posebno svojstvo – sposobna je da u zavisnosti od potreba uspešno poveže sisteme visoke i niske tehnologije. Uzmimo, na primer, slučaj Bernarda Provincana koji je u bekstvu već 43 godine. U komunikaciji sa članovima mreže zaduženim za njegovu bezbednost on koristi krajnje jednostavne metode, to su svima poznate »ceduljice«, poruke na papiru, pomoću kojih izdaje naredbe i uputstva. S druge strane, koriste se najnovija tehnološka dostignuća kako bi se oprao novac koji potiče iz nedozvoljenih, kriminalnih aktivnosti.

Princip kontrole teritorije je zaista primaran za »časne ljude«. Oni se nikada ne odriču oblasti iz koje potiču, čak i kada su prisiljeni da provedu izuzetno duge periode u bekstvu.

LIMES: Jedan narod, jedna teritorija. Da li je reč o društvenom sistemu zasnovanom na nasilju?

GRASO: Ne postoji nijedna druga kriminalna organizacija koja ima sličnu moć u poštovanju vlastitih pravila i nametanju precizne strategije. Mafijaši imaju svoj kodeks ponašanja, a istovremeno postoji i kazneni sistem. Za svaki prekršaj predviđena je određena kazna. Mafijaši mogu da budu i isključeni iz organizacije (što bi se reklo u mafijaškom žargonu »stišani«). U mafijaškom mentalitetu ubistvo je krajnja mera u rešavanju sukoba. Ponekad se likvidacije obavljaju samo na osnovu sumnje. Sve mora da bude u skladu sa preciznim kriminalnim planovima. U okviru Koza Nostre postoji i kodeks ponašanja: niz pravila pomoću kojih je u svakom trenutku moguće razlikovati »časne ljude«. Njima se reguliše odnos između muškaraca i žena, zabranjuju se krađe na štetu drugih pripadnika, kao i mešanje u poslove na teritorijama pod tuđom kontrolom. Razrešavanje sporova je oduvek spadalo u nadležnost kumova. Njihova reč je poslednja čak i kada su u pitanju sentimentalne veze »časnih ljudi«. Poznato je da se mafijaši obraćaju Provencanu kako bi on odlučio da li neka ljubavna veza može da nanese štetu mafiji ili je dovede u opasnost. Pomoću legendarnih »ceduljica« od njega se traže informacije o porodici žene sa kojom »časní čovek« ulazi u vezu.

LIMES: Koliko je rašireno mafijaško društvo?

GRASO: Hteo bih da upotrebim jednu veoma jednostavnu metaforu. Zamislimo da je mafija struktura sastavljena od koncentričnih krugova. Jezgro sačinjavaju njeni pripadnici kojih na celoj Siciliji ima oko pet hiljada. To su oni koji su se zakleli na vernost mafiji, tzv. »bodeni« (reč je o starom ritualu u kome se prst novog upućenika bode iglom, a potom nekoliko kapi krvi ispušta na ikonu). Iz ovog centralnog jezgra mreža se širi i na kraju pokriva i najopštija društvena jezgra. Sledeći stepen predstavlja porodična mreža pripadnika. U tim krugovima vlada potpuna saglasnost i homogenost kada je reč o shvatanjima i ponašanju. Dakle, sve je u punom smislu reči u skladu sa onim što nalaže mafija. Postoji i krug ljudi koji je čvrsto povezan sa mafijaškim porodicama. To su svi oni koji bi voleli da postanu mafijaši i prođu zvanični ritual, svi koji se nadaju da će postati deo Koza Nostre. Oni su uvek na raspolaganju »časnim ljudima«. Oni su neka vrsta limba i predstavljaju veliku prednost za mafiju u svim vrstama kriminalnih delatnosti. Između njih i mafijaških bosova ne postoji jednakost, ova kategorija koristi se u raznim prilikama, za otmice, zastrašivanja, ponekad čak i za ubistva. S obzirom da pripadnici te grupe nisu direktno povezani sa mafijom, mafijaški

šefovi koji se služe njima nisu odgovorni za njihove akcije. Sledeću grupaciju čine sitni kriminalci zaduženi za kocku, dilovanje droge i prikriivanje krađene robe. To su kriminalne aktivnosti koje Koza Nostra ne želi direktno da kontroliše. I na kraju postoji siva eminencija sa svojim sramnim interesima. Mafijaška buržoazija. Tokom svih ovih godina, u raznim istragama naletali smo na preduzetnike, tehničare, lekare, birokrate, komercijaliste... Mogu da kažem da je gotovo u svakom profesionalnom segmentu moguće naći osobe spremne da budu spona između Koza Nostre i legalnog sveta. Upravo o tome i govorim u knjizi. Ta siva eminencija raznoraznim špekulacijama uspeva nelegalno da se obogati. Preko njih »koske« uspevaju da učestvuju u sistemu vladavine, a rizik ličnog eksponiranja gotovo da i ne postoji. Na ovom nivou mafijaška organizacija uspeva da ostvari neku vrstu »berze« između legalnih i nelegalnih interesa.

LIMES: Koliki uticaj mafija ima na izbore?

GRASO: Metod koji Koza Nostra sledi kada je reč o politici je izuzetno jednostavan: obično se ulaže na partiju ili kandidata koji bi mogao da pobedi kako bi se kasnije to iskoristilo, stvaraju se opasni paktovi. Ali moram da naglasim i to da pristup može da zavisi i od izbornog sistema. Kada je reč o izborima proporcionalnog tipa mafija i njeni direktni ili indirektni pripadnici obično nastoje da se vežu za više političkih subjekata. Izuzetak su jedino ekstremističke partije ili pokreti, bolje rečeno oni koji se ni na koji način ne mogu podudariti sa interesima mafijaških porodica. Kada je reč o većinskom sistemu, onda je moguće u potpunosti sjediniti glasački potencijal koji organizacije mogu da imaju na celoj teritoriji regije. Čak i minimalna podrška mafije u izbornim jedinicama može da bude od presudne važnosti.

LIMES: Na koji način bi se to moglo sprečiti?

GRASO: Svakako time što bi se više pažnje posvetilo selekciji kada je reč o političkoj klasi. Tokom mnogih istraga nailazili smo na političke subjekte koji su predstavljali »kolektore« glasova. Oni su u svako doba mogli da računaju na određenu količinu glasova, a ništa se nije menjalo čak i kada su ti kandidati prelazili u neki drugi politički tabor suprotne orijentacije. Više je nego jasno da se iza ovih osoba kriju grupe sa nepoštenim interesima. No, pred ovakvim situacijama politika zatvara oči, pravi se da ne razume o čemu je reč. Opravdanje onih koji su otvorili vrata vlastitog političkog pokreta takvim osobama je uvek isto: tvrdi se da bi taj kandidat, povezan sa mafijaškim i paramafijaškim interesima, našao mesto na bilo kojoj tuđoj listi da ga oni nisu primili. Sa takvim stavom nećemo daleko dogurati. Mi moramo da suzbijamo kriminal, a politika mora da obavi svoj deo posla i sa političke scene odlučno

LIMES: Mnogi veliki zločini na Siciliji nisu razrešeni. Zašto?

GRASO: Ubistva predsednika regije Matarele, Pia La Toreo i generala Dala Kjeze sigurno su maslo naoružanih grupa Koza Nostre. No, izvršena su u korist nekog drugog. Čini se da su se u tim slučajevima poklopili interesi kriminalnih organizacija i same mafije. Motivi tih zločina su izuzetno složeni ali su svi povezani sa jednim ciljem – da se nikako ne poremeti *status quo*. Hajde da pokušamo da proučimo slučaj Matarela. Kratak period njegove regionalne uprave je odisao željom za promenama. Slati su veoma jaki i značajni signali koji su davali nadu da će siciljansko društvo doživeti drastične promene. Bio je to očigledan pokušaj da se iz sistema izbací mafijaška organizacija. Ali ne treba da zaboravimo da se sve to dešavalo u januaru 1980, a hronološke sekvence uvek imaju veliku važnost. Okolnosti koje su dovele do tog ubistva treba tražiti u široj strategiji, koja je započela mnogo godina ranije. Na meti mafije, ali i terorističkih organizacija, našli su se svi oni koji su se zalagali za novine kao, na primer, Aldo Moro. Ni u kom slučaju ne sme se zaboraviti ni uticaj koji je imao pad Berlinskog zida i kraj blokovskih podela. Od tog trenutka promenjena je strateška funkcija mafije na međunarodnoj političkoj sceni. No, mi se ne predajemo te smo zato ponovo otvorili neke slučajeve. Tužilaštvo u Palermu je ponovo otvorilo istragu o masakru koji se odigrao 1. maja 1947. godine u Porteli dele Đinestre. Prošlo je gotovo šezdeset godina, ali postoji jedna tanana nit koja nam pruža nadu da ćemo i posle toliko godina uspeti da dođemo do istine.

LIMES: Da li je ispravan stav da je mafiju moguće poraziti samo ako se krene od glave, dakle od njenih veza sa politikom?

GRASO: A da li neko može da nam garantuje da u kratkom roku odsečena glava ne bi bila zamenjena nekom drugom? Daću vam prilično plastičan opis. Rekao bih da mafiju želim da uhvatim za gušu, kako bih prekinuo snabdevanje kiseonikom koji joj je neophodan. Mi smo non-stop angažovani na raznim frontovima. Jedan od naših najvažnijih ciljeva je hvatanje osobe koja je već deset godina neosporni šef organizacije, a to je naravno Bernardo Provenzano. Ali ni ja ni ostale kolege iz tužilaštva nismo toliko naivni da pomislimo da bi njegovo hvatanje bilo rešenje svih problema. Provenzanovo hapšenje bilo bi izuzetan rezultat, ali ne bi predstavljalo poraz mafije na Siciliji.

LIMES: Koliko se Koza Nostra promenila u poslednjih trideset godina?

GRASO: Kada je reč o metodama nije se promenilo ništa. Sistemi organizacije su potpuno isti, a to važi i za njene činioce. Ali ne želim da dajem samo tamnu stranu. Postoje i pozitivni rezultati. Danas poznajemo mafijašku organizaciju bolje nego ikada. Kada sam ušao u ove vode, borili smo se protiv

nečeg nedefinisanog i nejasnog. Nismo znali o čemu se radi premda smo bili svesni ogromnog kriminalnog potencijala mafije. Od 1984. godine stvari su počele značajno da se menjaju. Zalaganje i profesionalni rad Đovanija Falkonea i Paola Borselina omogućavaju nam da danas kažemo da poznajemo Koza Nostru i njena pravila. I Bušetina saradnja predstavlja važnu etapu. Sada više ne postoji socijalni alibi. Svi imaju neophodne podatke i mogu da se opredele na čijoj strani žele da budu.

LIMES: Upravo tako. A zašto bi Sicilijanci trebalo da se opredele da budu na strani države?

GRASO: To je pitanje koje mi često postavljaju prilikom susreta sa učenicima u sicilijanskim školama. Rešenje je jednostavno, ali se tiče politike. Neophodno je ukazati da nije isplativo biti mafijaš. Mi radimo naš deo posla tako što represivnim akcijama pokazujemo da se kriminal ne isplati. Pokušavamo da pokažemo onu stranu lica države koja ima određeni kredibilitet. Ali očigledno je da to nije dovoljno. Opređenje može da bude vezano za poverenje, ali i za puki interes. Moć mafije neće biti ugrožena ako su ljudi koji traže posao prisiljeni da se obraćaju kriminalnim organizacijama. Pre mnogo godina prilikom neke istrage upitao sam jednog mafijaša kada i u kom slučaju bi mogla da se okonča vladavina Koza Nostre. On mi je odgovorio tako što mi je ispričao jednu priču koja mi se učinila pravom pravcatom parabolom mafijaškog sistema. Ispričao mi je priču o mladiću koji je našao posao zahvaljujući njegovim vezama. Nije to bio neki siguran ni sjajan posao, ali barem je bio posao. Posle nekoliko nedelja mladić je došao da mu zahvali na pruženoj pomoći. Tom prilikom ponudio je da mu na bilo koji način uzvрати uslugu. Zatražena mu je lična karta. Sa tim dokumentom napravljen je ugovor o zakupu stana, otvoren tekući račun sa kojeg su se automatski skidali telefonski računi i računi za struju. Drugim rečima sve što je neophodno kako bi se pokrilo nečije bekstvo od pravde. Na kraju priče »časni čovek« mi se obratio sledećim rečima: Vidite gospodine sudija, sve dok se ljudi budu obraćali nama mafija će postojati.

Ali mafiju ne treba shvatati kao arhetip mogućeg razvoja. Mafijaška ekonomija je lažna i krhka, jednostavno rečeno ona predstavlja neku vrstu neodrživog razvoja. Mafijaške firme rade u monopolističkim i oligopolističkim režimima. Kada uspemo da sprečimo te aktivnosti svako delo doći će na videlo. Sistem će izgubiti onu konkurentnost koja je bila direktna posledica mafijaškog ili uticaja osoba vezanih za pojedine firme. U tim firmama pribegavanje kreditima je samo pokriće jer postoji stalan priliv ilegalnog kapitala. Broj radnih mesta otvorenih zahvaljujući mafiji je beznačajan u odnosu na ukupan broj radnih mesta, a u većini slučajeva ne poštuju se kolektivni ugovori niti su garantovane uplate socijalnog i zdravstvenog osiguranja.

Što se pak tiče ideje da se u statut regije Sicilije unese »odricanje od mafije« meni se čini da takva, čisto principijelna norma, ne može da promeni situaciju. Problem je u društvenom i političkom ponašanju: mafijaški model ne funkcioniše, ali se ne naziru njegove alternative.

Razgovarali: Pjetro Messina i Marcio Tristano.

Prevod: Aleksandar Levi